

ІНФОРМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ – ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИЧОРНОМОР'Я

ACCOUNTING INFORMATION – BASIS OF MANAGEMENT ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES BLACK SEA

У статті розглянуті процес та етапи формування інформації в системі бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств Причорномор'я (Одеської, Херсонської, Миколаївської областей). Досліджені й охарактеризовані джерела виникнення облікової інформації, оцінені шляхи і способи її передачі, причини викривлення та їх наслідки для управління. Сформульовані якісні характеристики інформації для прийняття рішень з врахуванням специфіки виробництва сільськогосподарської продукції та галузевих особливостей Причорноморського краю. Розроблені напрямки для вдосконалення інформаційного забезпечення системи управління сільськогосподарською діяльністю, що орієнтуються на актуальні сьогоденні потреби і запити менеджменту з точки зору важливості оперативності та своєчасності отримання конкретних відомостей про об'єкт.

Ключові слова: інформація, бухгалтерський облік, сільське господарство Причорноморських областей України, діяльність, управління.

В статье рассмотрены процесс и этапы формирования информации в системе бухгалтерского учета сельскохозяйственных предприятий Причерноморья (Одесской, Херсонской, Николаевской областей). Исследованы и охарактеризованы источники возникновения учетной информации, оценены пути и способы ее передачи, причины исkrивления и их последствия для управления. Сформулированы качественные характеристики информации для при-

нятия решений с учетом специфики производства сельскохозяйственной продукции и отраслевых особенностей Причерноморского края. Разработаны направления по совершенствованию информационного обеспечения системы управления сельскохозяйственной деятельностью, ориентированы на актуальные сегодня потребности и запросы менеджмента с точки зрения важности оперативности и своевременности получения конкретных сведений об объекте.

Ключевые слова: информация, бухгалтерский учет, сельское хозяйство Причерноморских областей Украины, деятельность, управление.

The article describes the process and stages of the information in the accounting system of agricultural enterprises Black Sea (Odessa, Kherson, Mykolaiv regions). Investigated and described the sources of accounting information, evaluated the ways and means of transmission, causes distortions and implications for management. Formulated qualitative characteristics of information for decision making to the specifics of agricultural production and industry characteristics of the Black Sea region. Developed areas for improvement of information support system of agricultural activity oriented to actual needs and demands of today in terms of management efficiency and the importance of timely receipt of specific information about the object.

Key words: information, accounting, Agriculture Black Sea regions of Ukraine, activity, management.

УДК 657.633:631.15

Мельник К.П.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Механізм управління діяльністю сільськогосподарських підприємств Причорномор'я в умовах невизначеності та прискореної глобалізації зазнав суттєвих змін та ускладнень. Обмеженість аграрників у власних – через специфіку виробництва і залучених (кредитних) ресурсах через їх дороговизну призводить до занепаду галузі, а діяльність її суб'єктів стає ризикованою. Мета виробників сільськогосподарської продукції щодо одержання об'ґрунтованих прибутків, в таких умовах, поступово трансформується та набуває іншого характеру. Збереження й раціональне використання майна власника розглядається як першочергове та щоденне завдання управління.

«Решение вопросов качественного управления сельскохозяйственной деятельностью связано прежде всего с совершенствованием систем сбора, обработки и предоставления информации для принятия своевременных управленческих решений» [3, с. 178]. Реформування системи бухгалтерського обліку, як основного інформаційного

джерела, за принципом «сліпого» копіювання міжнародних стандартів обліку та звітності без врахування національних особливостей й державних протиріч, що в часі співпало з переходом на нові форми та відносини власності сільськогосподарських підприємств України стали передумовою формування непрозорого й нереального інформаційного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про зростання значення інформації як передумови ефективного управління свідчать останні результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них: Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Н.Г. Виговська, В.М. Жук, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Л.В. Нападовська, О.А. Петрик, П.Т. Саблук, Л.В. Сотнікова, Р.Б. Чейз, В.О. Шевчук та інші. Науковці звертали увагу на ідентифікацію джерел формування інформації, способів, методик та техніки її найшвидшої передачі та обробки. Окремо досліджували бухгалтер-

ський облік як інформаційну систему та як функцію менеджменту. Однак, питання визначення місця і значення облікової інформації в системі управління діяльністю сільськогосподарськими підприємствами досі відкрите, а в силу загострення загальноекономічної ситуації в державі суттєво актуалізується.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка та аналіз ролі інформації бухгалтерського обліку для підвищення ефективності управління сільськогосподарським підприємством Причорномор'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональність і рентабельність господарювання в умовах невизначеності та конкуренції без надійного та якісного інформаційного забезпечення є сумнівною. Керівництво, а також управлінці вищих і середніх ланок позбавлені можливості отримати якісну й своєчасну інформацію про фактичний стан і рівень використання майна підприємства. Зростання потреб у визначених даних про господарські операції, події та явища в процесі їх здійснення та формування підвищили значення інформації бухгалтерського обліку для прийняття своєчасних управлінських рішень. Власнику, як специфічному користувачу, необхідно постійно знати: наскільки ефективно, раціонально і відповідно до запланованих цілей використовуються його ресурси.

Якісне та результативне управління неможливе без належного інформаційного забезпечення, що у сільгоспвиробників Одеської, Херсонської та Миколаївської областей формується з різноманітних, специфічних даних, отриманих з багатьох джерел. Проблема визначення оптимального набору даних для оперативного реагування і своєчасного прийняття релевантних рішень постає перед сучасних управлінням та суспільством цілому. Тому виникає нагальна потреба дослідження ролі облікової інформації в системі управління сільськогосподарською діяльністю підприємств Причорноморського краю, з огляду на специфіку галузі та особливості регіону.

Про важливість значення інформації в системі управління діяльністю сільськогосподарських підприємств переконливо стверджують як науковці, так і практики. При дослідженнях бухгалтерського обліку як функція управління переважна більшість вчених даної галузі обґрунтували роль інформації як першочергового та основного засобу забезпечення його ефективності. Інформація виступає основою управлінського процесу. Без інформації неможливе планування, контроль, прогнозування, аналіз та інспекція [1, с. 333]. За допомогою інформації управління є системою.

В умовах сільського господарства Причорномор'я інформація формується під впливом специфіки виробництва сільськогосподарської продукції, особливостей технологічних процесів,

складності виробничої структури, впливу прикордонної зони і морського побережжя. Дослідження практики діяльності сільськогосподарських підприємств Причорноморського краю показало, що у системі бухгалтерського обліку формується різнобічна інформація, яку потребує управлінський персонал для прийняття своєчасних та виважених управлінських рішень. Зокрема до неї відносять: галузеву економічну, агробіологічну, зоотехнічну, адміністративну, соціально-політичну, інженерно-технологічну, демографічну, виробничу.

Коло інформаційних запитів та інтересів користувачів значно розширилось в сучасних умовах. Вектор їх потреб щодо результативного управління змістився в напрямку оперативності, що неодноразово підкреслює особливе значення інформація в раціональній організації бухгалтерського обліку. Крім того, її вирішальна роль обумовлюється необхідністю щоденного управління поточними сільськогосподарськими процесами і ситуаціями. Такі дані формуються в різних системах та джерелах їх виникнення. Вони фіксуються у визначених носіях або передаються усно. Таку інформацію доцільно вважати об'єктом обліку, оскільки саме її перевіряють, порівнюють та зіставляють. Разом з тим, виявлені факти, порушення, негативні явища і відхилення в процесі виробництва, безперечно також є сукупністю певних відомостей, оскільки власне сам управлінський процес здійснюється на основі вже сформованої інформації або таких даних, що унеможливають процес його неякісного проведення. Але в даному випадку, така інформація має суттєві відмінності та протилежне функціональне призначення. Її слід розглядати як результат обліку і основу для прийняття поточних управлінських рішень. Виходячи з цього, можна стверджувати, що облікова інформація одночасно і використовується і видозмінюється (створюється) на всіх етапах його управління. Тобто, вона перебуває в процесі постійної переробки, що забезпечує їй доречність, своєчасність та неупередженість. Тому, інформація бухгалтерського обліку розглядається двояко, по-перше, вона є його безперечним об'єктом, а, по-друге, результатом здійснення і основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та своєчасних коригувальних заходів.

Дане доведення потребує відповідного врахування при дослідженні та вдосконаленні інформаційного забезпечення системи управління, з метою усунення та недопущення навмисного чи несвідомого викривлення певних даних і спотворення реальної картини про виробничу ситуацію на підприємстві. Разом з тим, необхідно дослідити яка саме інформація є об'єктом, а яка – результатом.

В процесі дослідження практики організації бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств Причорномор'я було з'ясовано, що

основним ініціатором та учасником його чіткого і якісного здійснення є власник або голова залежно від організаційно-правової форми підприємства. Обумовлюється така ситуація тим, що саме власник відповідає за раціональне збереження його майна, правильне і ощадливе використання ресурсів, що в сучасних умовах неможливе без постійного, добре налагодженого обліку. Крім того, керівник відповідальний за прийняті ним рішення, отримані результати діяльності і тому зобов'язаний орієнтуватися у рівні, стані та якості виконання планових завдань, дотриманні технологічний й технічних норм організації праці. Тому його забезпечення необхідно систематичною та оперативною інформацією про фактичний стан господарювання є одним із базових щоденних завдань.

При вивченні й аналізі інформаційного забезпечення управління на підприємствах сільськогосподарської галузі було встановлено, що більше 60% інформації для його здійснення передається усно і документально не фіксується. Практика показала, що передача певних відомостей в переважній більшості здійснюється за допомогою стільникового і мобільного зв'язку, що забезпечує максимально швидке повідомлення вищого і безпосереднього керівництва про зміни в нормальному операційному режимі. В інших випадках інформація передається з процесі розмов між працівниками, під час нарад з керівництвом або взагалі втрачається в результаті фізичної неможливості працівників пам'ятати усі факти їх щоденної роботи.

Під час проведення опитувань голів виробничих кооперативів Миколаївської і Херсонської областей встановлено, що інформація, яка передається за допомогою засобів комунікації необхідна тільки у випадках попередження й недопущення кризових і негативних явищ в діяльності підприємства. Керівники запевняють, що для зменшення кількості таких явищ та для щоденного керівництва й управління діяльністю і особливо специфічними для сільського господарства виробничими процесами, необхідно володіти документально зафіксованими оперативними даними, що дозволяють співставляти й порівнювати певні показники в короткі терміни і своєчасно виявляти причини їх відхилень. Крім того, забезпечення сучасними засобами зв'язку в сільському господарстві можливе і доцільне тільки на рівні вищого та середнього управління.

Дирекції приватних сільськогосподарських підприємств Одещини визнають всі переваги новітніх технологій передачі інформації і ефективно використовують їх в практичній діяльності, але єдині у поглядах щодо обов'язковості відображення суттєвої інформації про фактичний стан господарювання у відповідних документах, призначених для внутрішніх користувачів та оперативного управління. Тому вважаємо, необхідним та доцільним

вдосконалити інформаційне забезпечення управління шляхом чіткого розмежування його на усне та документальне з точки зору важливості обох. Розподіл слід провести з врахуванням призначення певних інформаційних даних та їх суттєвості для керівників різних рівнів за конкретних виробничих умов.

Подальше дослідження інформаційної основи оперативного контролю в сільському господарстві ґрунтувалось на вивченні й аналізі саме існуючого документального забезпечення бухгалтерського обліку. З'ясовано, що решта інформації, а саме 40% формується у різних джерелах, і часто призводить до її повторення, систематизації, узагальнення або надмірної деталізації. Так, 8% із 45 опитаних підприємств сільськогосподарської галузі Причорномор'я підтвердили проведення управління на даних оперативного обліку; 2% – на основі первинного бухгалтерського обліку; 18% зауважили на важливості управлінського обліку, хоча до його складу також включають дані виробничого і зоотехнічного обліку. 28% респондентів засвідчили здійснення управління на основі фактичних даних і 3% – підтвердили наявність інших специфічних документів, що дозволяють проводити певні управлінські заходи. Документальне забезпечення системи управління доцільно представити наочно у формі секторної діаграми, що дозволить максимально просто зрозуміти його структуру (рис. 1).

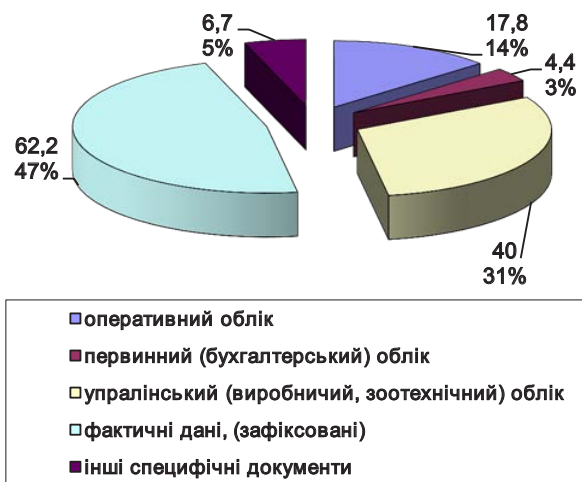

Рис. 1. Структура документального забезпечення системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств Причорномор'я

На жодному підприємстві сільськогосподарської галузі управління не здійснюється тільки на основі однієї інформаційної системи. Практично завжди використовуються одночасно різні джерела, шляхом порівняння певних відомостей про конкретний господарський об'єкт.

Практика показала, що укомплектовані відомості про закінчений виробничий процес є не при-

датними для проведенні оперативного управління і не можуть бути основою для коригування поточної ситуації. Сучасний керівник потребує контролю за кожною окремо взятою операцією, оскільки неправильне її здійснення в умовах сільського господарства призводить до порушення всього виробничого циклу.

При вивченні й оцінці інформаційних потреб вищого та середнього керівництва було встановлено, що для оперативного управління й контролю їм потрібна не суцільна інформація про всі господарські операції і події, а конкретні аналітичні відомості про певні господарські об'єкти. Для цього керівництву та управлінцям різних рівнів необхідно володіти достатнім обсягом якісної аналітичної інформації. На думку С.І. Шкарабана аналітична інформація – це перш за все результативна інформація, основана на використанні і відповідній обробці різних видів інформації (нормативної, планової, облікової, звітної та іншої) [4, с. 37].

Якісна інформація дозволяє здійснювати контроль на різних етапах виробництва, контролювати за необхідності всі напрямки діяльності підприємства і його структурних підрозділів, а також приймати управлінські рішення на різних рівнях управління. Керівництвом було визначено, що метою оперативного контролю в системі управління сільськогосподарським виробництвом є забезпечення різних рівнів управлінців специфічною поточною інформацією про визначені та потрібні саме конкретним користувачам сфери і напрями господарювання. Особливе місце займає оперативний контроль при перевірці співставності обсягів задіяних ресурсів в ході їх витрачання відповідно до затверджених норм, нормативів та правил технічного й технологічного використання.

Суттєвий вплив на формування інформаційного забезпечення системи управління в умовах сільського господарства має специфіка самої галузі. Виробнича діяльність сільськогосподарських підприємств вимагає специфічних підходів до формування систем інформаційного забезпечення управління нею. Перш за все це спричинено виконанням основного завдання, що стоїть перед виробниками сільськогосподарської продукції. Її виробництво спирається на задоволення всезростаючих потреб людства у продуктах харчування, що вимагає наявності оперативних відомостей про вплив зовнішніх і внутрішніх факторів як на поточну виробничу діяльність, так і на функціонування окремих структурних підрозділів (бригад, ферм, допоміжних і обслуговуючих виробництв). Крім того, сільськогосподарська галузь характеризується сезонністю виробництва й тривалими та неоднорідними операційними циклами, що в свою чергу, значно підвищує роль

інформації про фактичний стан окремих виробничих операцій та процедур в процесі їх здійснення. В умовах формування результатів господарювання важливо оперувати своєчасними та доречними даними, що дозволяє оперативно виявляти відхилення від затверджених норм, планів і завдань, а також вносити коригувальні заходи, з метою попередження виникнення небажаних ситуацій та подій.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ми погоджуємось із висловом професора Ю.Я. Литвина про те, що облік і контроль як важелі системи управління господарством дієві лише за умови їхньої оперативності, максимального наближення до моменту виконання господарських операцій [2, с. 122]. Оперативний облік і контроль є незалежними система відображення інформації про поточні господарські події, що перебувають на різних виробничих стадіях. Оперативний облік забезпечує «швидке» збирання і обробку даних, а контроль, в свою чергу, підвищує їх якість та достовірність. В управлінні діяльністю сільськогосподарських підприємств Причорноморського краю оперативний облік і контроль мають ряд особливостей, викликаних специфікою галузі та відіграють достатню роль в системі прийняття рішень. Ефективне ведення оперативного обліку і контролю є системою практичної реалізації прийомів і методів відображення господарських операцій при мінімальних затратах трудових і грошових ресурсів. Якісне відображення інформації в обліку сільськогосподарських підприємств Причорномор'я забезпечується оперативним контролем, в значній мірі орієнтованого на формування собівартості продукції (калькуляцію статей). Така система формує вірогідні та своєчасні дані про поточний стан господарських подій з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: Монографія / Н.Г. Виговська – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.
2. Литвин Ю.А. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: Навч. Посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 301 с. : іл.
3. Мельник К.П. Пути совершенствования информационного обеспечения оперативного контроля за некоторыми объектами растениеводства / Международный научный журнал «Инновационная наука». Выпуск № 10/2015. – Редактор Асабина Е.С. – г. Уфа, Российская Федерация, 2015. – С. 178-182.
4. Шкарабан С.И. Основы оперативного экономического анализа // С.И. Шкарабан. Монография. «Вища школа», 1988р. – 135 с.